

CUỘC ĐỜI VÀ CÁI ĐẸP CỦA VĂN CHƯƠNG

(Bút ký TTBG, Bài 4)

MỘT BÀI VIẾT CŨ.

Một buổi tối tháng 8/2019, tự dưng đọc được một lời trên trang Facebook:

“Em có học một tiết nhạc cô Thu Vân dạy ở Trung Tâm Giáo Dục Hùng Vương Dalat năm 1973-1974. Còn nhớ gần Noel, Cô cho cả lớp hát bài Silent Night. Vì từ nhỏ học Pháp văn nên khi nghe Cô hát bằng tiếng Anh, cả lớp ô lên ngạc nhiên, cười vì nghe tiếng Anh chưa quen. Cô không dạy tiếp nữa. Cô Thu Vân có nhớ không ạ?”

Chỉ vậy mà một tình thầy trò được tìm lại, một quãng đời sống đây.

Tôi chẳng nhớ Phạm Gia Cẩn là ai. Lớp học trò (con nhà giàu) ở Dalat không được tôi thân cho bằng các lớp cô nhi tử sĩ ở trường Quốc Gia Nghĩa Tử Sài Gòn. (Điều đáng ngạc nhiên sau mấy mươi năm nhìn lại chính là từ khởi thủy bước vào cuộc sống đã thấy trong mình có điều “phù Suy hơn phù Thịnh”).

Tôi đáp lời Cẩn:

-Thú vị quá khi gặp em trên trang Facebook và được nghe em nhắc chuyện xưa. Cô không nhớ bài hát Silent Night mà nhớ các em học trò nam & nữ vẫn hay đến căn phòng cô thuê số 55 Calmette, rất gần bệnh viện Dalat, để học múa hát dịp tất niên hay gì đó. Các cô nhỏ đem theo bánh trái cho Vân San. Có em là con gái chủ lò bánh mì Vĩnh Chân ngay đầu ngã năm Hòa Bình, mỗi lần cô đến mua bánh là cứ ép đem về cả ôm baguette cho San. Cảm ơn em đã nhắc chuyện xưa. Học trò thờ cũ có khác!

Kỷ niệm! Lại kỷ niệm trở về làm khổ trái tim dễ vỡ! Những đêm Dalat ở quán café Tao Đàn trên đường Minh Mạng, tiếng violon làm nhức nhối tâm tư những vị khách; những ngày bước thấp bước cao từ Calmette rẽ ngang con hẻm xuống Hai Bà Trưng, tới Phan Đình Phùng, leo Dốc Nhà Làng, ra bến xe đò Chi Lăng nơi đầu phố chợ, đáp chuyến đi về ngang trường học... tất cả những hình ảnh này cùng vươn vai đứng dậy sau nhiều năm im ngủ trong lòng.

Ngồi trong căn phòng viết rất lặng ở San Jose mà tâm tư cứ rung động từng hồi theo một Dalat rất xa qua những lời thư của cậu học trò năm cũ.

Phạm Gia Cẩn:

-Dạ, em vẫn nhớ đến Cô, và vẫn dõi theo Cô. Sở trường của Cô là âm nhạc, nhưng cô viết văn rất hay, và lạ... Em cũng thường đọc những bài Cô viết.

Thuở ấy tôi hai mươi ba tuổi. Lớp học trò ở Trung Tâm Giáo Dục Hùng Vương chỉ mười hai, mười ba tuổi. Mấy chục năm sau, cuộc đời bầm dập, trái tim mang đầy lỗ thủng, vậy mà đâu ngờ trên xứ Mỹ xa xôi có lúc đôi tay vẫn còn ghi ra được những giòng cảm kích:

-Học trò cũ mà còn nhớ đến một cô giáo tâm thường như Cô thì quê hương VN và tinh thần người Việt sẽ không mất dù đất nước đã mất.

Phạm Gia Cẩn:

-Dạ, có những người, có những điều... mãi đậm sâu trong tâm trí của lứa tuổi như em. Lứa tuổi đã phụ lòng người đi trước vì không làm được điều “học sinh là người Tổ Quốc mong cho mai sau”. Thật quá buồn!

Rõ là kinh ngạc khi nghe lời thú nhận ấy của Cẩn. Hai chữ “quá buồn” bao gồm 7 con chữ với hai dấu sắc-huyền đơn giản mà sao thật là mệnh mang cảm xúc. Tôi nhớ Dalat, nhớ những con người Dalat, nhớ cô-giáo-nghệ-sĩ-tôi một thời Dalat, nhớ luôn những đứa học trò 12, 13 tuổi một sáng, ngày 30/4/1975, thức giậy, bỗng thấy tám-chăn-ấm-áp bị giật mất khỏi thân hình từ đây!

Tôi viết cho Cẩn:

-Mặt trái của Đau Khổ là Hạnh Phúc. Mặt trái của Mất là Còn. Ráng dành cho cái mặt Còn này một chút vị trí trong trái tim và ký ức nghe em. Cái Đẹp thì luôn luôn nên giữ lại cho

*dù bị mang tiếng “nhà quê” hay “hoài cổ”!
Câu viết của em khiến Cô rất mừng. Từ ngày
mất nước, cô vẫn trông chờ đọc hay nhìn thấy
từ những người Miền Nam điều Căn & Cốt ấy.
Em không “phụ lòng” người đi trước (ít ra là
Cô) đâu.*

Quả là bi quan (!) nhưng thật đúng như thế!
(Tôi có thể đối với bất kỳ ai trừ ra chính mình,
theo điều nghĩ ấy.) Ở thời đại bây giờ, tôi vẫn
bị đê chụp bởi tư tưởng rằng hầu hết con người
VN đều biến thành vô cảm. Thập niên 1990,
một lớp “nhà giàu mới” mới chỉ có tiền mà
chưa kịp có giáo dục xuất hiện. Lớp trẻ chào
đời trong hàng ngũ ấy đa phần đều nhiễm cái
máu thực dụng của cha mẹ họ lưu lại. Những
mùa hè trong thập niên 2000, về Dalat, dấu
ràng với cái tâm nghệ sĩ cứ muốn biện minh
bào chữa cho một cái Đẹp tâm hồn đã trở thành
ảo ảnh thì tôi cũng không thể tự dối với chính
mình ý nghĩ “Dalat và những con người Dalat
ngày xưa” chẳng thể nào còn tìm thấy được
ngay chính trong xứ lạnh đầy những con dốc
hẹp âm sương.

Tôi cố tình quay mặt với Dalat kể từ dạo ấy.
Quay mặt với quán café Tùng không còn thanh
lịch, quay mặt với con phố chợ chằng chịt
những tòa cao ốc ngổn ngang, quay mặt với
các con đường không còn những hàng thông
xanh ngát... và quay mặt với nỗi nhớ trong trái
tim mình để không một lần cho phép bước
chân vào những quán nhạc, vũ trường tại đây.

Dầu vậy, tôi vẫn viết cho Căn những lời từ “sâu-thẳm-trong-ý-nghĩ-mình-chân-thật”:

-Cô luôn luôn tin một điều: “Con người, cuộc đời hay bất cứ thứ gì cũng đều có hai mặt Tốt và Xấu”. Với lớp người chào đời và lớn lên trong Miền Nam trước kia, Cô có phần “thiên vị” hơn ở mặt Tốt của họ. Đó là cái Căn cái Cốt không phải tự dựng muốn mà có. Cô và em, mình may mắn được sinh ra trong Miền Nam tự do, gia đình tốt, hấp thụ lối giáo dục đúng đắn... Mình phải nên quý giữ, rồi nếu có dịp, truyền lại điều ấy cho con cháu hay những người kém may mắn hơn mình.

Những lời trên cơ hồ như có chút gì chao đảo trước những thực tế vật chất đang nhìn thấy trong cuộc sống. Đó không phải là lời nói với Căn mà chính là tôi đang tự phủ dụ “một niềm tin mong manh” cho chính mình.

Mới tức thì đây, nhìn lên tấm lịch treo tường, thấy ghi ngày Nov. 2/2019, lại nhói lòng vô cớ.

-Ngày 2 tháng 11 cách đây hai năm (2017), nhân vật chính của Nhật Nguyệt Buồn Như Nhau I, con-người-cuối-cùng-điển-hình cho một thời đại cũ (trong ý nghĩ tôi) nằm xuống.

-Ngày 2 tháng 11 cách đây 56 năm, hai anh em Tổng Thống Ngô Đình Diệm bị giết chết, kết thúc cho một giai đoạn 9 năm an bình của

một đất nước trải qua hàng ngàn trang Lịch Sử đau thương trước và sau (giai đoạn kia).

Cái ngày 2 tháng 11 sao mà kỳ lạ!

Cũng **ngày 2 tháng 11/2019**, ngồi đọc lại những lời thư cậu học trò cũ mà u hoài tâm tưởng:

-Thưa Cô, Cô đã nói đúng khi nhận xét "Cô và em, mình may mắn được sinh ra trong Miền Nam tự do, gia đình tốt, hấp thụ lối giáo dục đúng đắn." Nhưng Cô ơi, đó có phải là bất hạnh khi phải sống một thời gian quá dài trong một xã hội nhiều nhưong, cái Xấu, cái Ác ngạo nghề lên ngôi? Một phần ba dòng sông trong trẻo của cuộc đời ban đầu trộn lẫn với hai phần ba dòng sông đục ngầu, rác rưởi, liệu còn giữ được trong mát như ngày cũ?

Âm thầm, tôi tự thấy mình bất lực trước một thực trạng không thể trốn chạy từ những lời thư của Căn. Trái tim đậm thành nặng nề vô cớ.

Cho dù ở ba tháng trước, **Aug. 2019**, tôi đã đáp lời Căn:

-Cô rất hiểu điều em nói về cái 2/3 rác rưởi cuộc đời. Nhưng đừng bi quan hay thất vọng. Cái Tâm ngay thẳng mới là điểm cứu cho mình và tất cả. Cái Thiện luôn luôn thắng cái Ác dù thời gian có chậm trễ. Hãy tin Cô (và đừng cười Cô lạc hậu như ngày xưa các em từng cười bài Silent Night Cô dạy chỉ bởi vì lúc đó các em chưa biết English). Cái Thiện và cái

Tâm cũng ví y hết như tiếng Anh mình chưa thông lâu vậy. Cô nói những lời này bằng kinh nghiệm sống cá nhân chứ chẳng hàm chút triết lý tôn giáo nào hết. Cái 1/3 trong veo của em mới là “lòng lững vờn lên” dù cuộn sóng đời bản thủ 45 năm từ 30/4/1975 có vùi dập nó đến đâu. Chứng minh cho lời Cô nói là Cô (ở Mỹ) đang đọc những lời em viết (từ Dalat) bằng tấm lòng trân trọng. Hãy bằng mọi giá giữ lại cái trong veo đã có. Cô kỳ vọng điều đó (ít ra) từ một đứa học trò cũ 45 năm xưa. Quãng thời gian 45 năm lịch sử cũng chỉ dài bằng 45 năm em khởi đầu là học trò Cô ở Trung Tâm Giáo Dục Hùng Vương cho đến bây giờ kia mà?

thì, ngay lúc này, ba tháng sau, **Nov. 2019**, cũng vẫn thấy mình chao đảo theo những gì đã viết. Tự hỏi, có phải là tôi đang tự dối? Hay phải chăng tôi đang “sử dụng” bản chất nhà văn để kéo lên một chút niềm tin cho kẻ khác (và luôn cả cho chính trái tim mình?)

Nhớ buổi sáng nay (**2 tháng 11, 2019**), tôi đã thật kinh ngạc khi nghe Âu Cơ trình bày với Vân San trong cuộc đối thoại anh em (bằng cung cách lịch sự nhưng lời lẽ nghiêm trang cứng rắn):

“Mẹ là một người nghệ sĩ, mà nghệ sĩ thì luôn luôn có phần ngây thơ của một đứa con nít; hơn nữa mấy chục năm Mẹ mang số phận của một leader cô đơn. Nếu muốn hiểu Mẹ thì

nên nhìn thẳng vào hai cá chất nổi bật ấy của Mẹ”.

Nhận xét của đứa con gái thật là xác đáng. (Tôi không ngờ nó nhìn ra tôi dường ấy!) Trong nháy mắt, bỗng lại hiểu ra chữ “cứng” Phan Diên đã dùng bữa nọ:

“BG rất cứng, càng đọc kỹ BG, càng thấy điều Cứng này thể hiện ngay từ khi còn nhỏ. Không bất cứ ai và điều gì có thể đánh ngã BG trừ ra công lý. BG đương đầu vững vàng với mọi thứ, chinh phục dễ dàng trái tim đủ mọi hạng người, từ một tên giang hồ cho đến một người trí thức, từ một anh xe thò cho đến một kẻ quyền cao chức trọng, từ một anh ít học cho đến một đứa thân hình bóm đầy chữ nghĩa, tất cả đều bị khuất phục trước cung cách ăn nói đâu ra đó cộng với cái tâm đại lượng của BG.”

Một thoáng ngời nghe các câu đối đáp thẳng thừng của hai đứa con, tôi mới nhận ra điều: *“Chính vì nổi-cô-đơn-đứng-mũi-chịu-sào lòng trong thân hình một con người bao giờ cũng-vát-vương-tâm-hồn-con-nít đã làm nên bi kịch trong suốt cuộc đời tôi.”*

Hai cá chất rất đối nghịch LÀ nguyên nhân khiến tôi vừa được ưa lẫn cả bị ghét bởi (hầu hết) mọi kẻ. Phải kể rằng *“sự cô đơn đứng mũi chịu sào”* là một sự thất bại rất lớn cho cá nhân mình. Lại cũng không thể chối *“cái tâm nghệ sĩ bao hàm tính chất ngây thơ của một đứa trẻ”* là một thành công trong sự tự diu dắt mình và đưa dẫn con đường hy vọng về một cái Đẹp, cái Thiện cho rất nhiều độc giả gần xa.

Lời thư của cậu học trò cũ càng làm rõ nét trong tôi những ý niệm ở trên vừa viết:

-Thưa Cô, “tính bầm dập ở bước khởi đầu định mệnh...” (lời Cô) của một nghệ sĩ tài hoa đã được phơi bày đến tận cùng qua văn chương, dù có phũ phàng, cay nghiệt tưởng chừng quá sức chịu đựng của một người phụ nữ hoang dại, can đảm, dữ dội. Đọc văn Cô từ 2004 qua bút ký *Nước Chảy Qua Cầu*, xong em tìm đọc các cuốn khác của Cô, một phần vì Cô viết về Dalat, quê hương em, rất hay; phần khác, cốt lõi hơn, là Cô viết rất gan góc, không né tránh sự thật trong đời sống, tình cảm..., dù rất đau đớn, tan nát... Trên hết là tư tưởng Hướng Thiện rõ nét đã làm em kinh ngạc qua một câu chuyện dối gian của một người nào đó mà Cô đã bình tâm bỏ qua tất cả! Bài dạy cho một học trò cũ đâu chỉ là những notes nhạc vỗ lòng 45 năm trước, mà cả những dấu lặng trong cuộc sống ngày hôm nay, thưa Cô. Em cảm ơn những lời chân tình của Cô.

Em vẫn luôn kính trọng những gì gọi là "lạc hậu" của người đi trước, vì qua trải nghiệm thời gian, em hiểu và học nhiều điều Căn-Có (chữ Cô dùng) của những giá trị "lạc hậu" này. Một phần của 1/3 trong veo ngày xưa vẫn sống, tồn tại đến giờ -45 năm sau, mặc cho 2/3 dơ bẩn kia vấy bừa nuốt chửng! Cảm ơn ý tưởng độc đáo của Cô!

Em tin mạnh mẽ vào lời Cô, quyết sẽ theo con đường Căn Cốt mình đã bước để dạy dỗ

con, cháu như thế. Em sẽ cố làm theo lời Cô, chỉ để giữ được sợi dây liên lạc với một người Thầy em từng ngưỡng mộ lâu nay. Em vẫn mãi là học trò Cô!

Mong Cô giữ gìn sức khoẻ, viết đều..., Cô nhé!

*

* *

Một lá thư rất đẹp khác của Căn gửi cách đây ba tháng (**Aug. 18/2019 lúc 22:00 PM**) là một cái châm mà không hết cho những tư tưởng vừa “*rối-loạn-bi-quan*” vừa “*mong-manh-hy-vọng-theo-cái-Đẹp-chưa-mất*” trong bản chất cô-đơn-đứng-mũi-chịu-sào-ngây-thơ-con-nít:

Dalat, thứ Hai 19/8/2019 22:00 PM

Thưa Cô,

Em rất vui khi được Cô quan tâm và đưa vào danh mục "độc giả yêu mến mình". Cái vui này không sai khi em nhận ra Cô từ rất lâu, lúc mới đọc Cô, em đã "yêu mến" ngay văn phong đặc biệt, y như con người mà em đã được gặp 45 năm trước, khi chỉ là cậu bé 12-13 tuổi.

Cô giáo ngày xưa của em (và tất cả các bạn) gây ấn tượng mạnh cho chúng em bởi bề ngoài không giống bất kỳ một thầy cô nào đã biết. Tóc lộn như bờm sư tử, dáng dấp nhỏ nhắn, trang phục lịch sự để đứng lớp nhưng không dấu được hơi hướng của phong cách hippy ngày đó. Ấn chứa đằng sau dáng vẻ ấy là con người lặng lẽ, sẵn sàng bùng nổ.

Nhưng không phải vậy, khi bất ngờ cả lớp ò lên cười nghe Cô hát tiếng Anh (vì đã quen nghe tiếng Pháp chứ không phải cười người dạy hát), Cô đã bình thản ngưng tập, và bắt đầu bài dạy mới. Điều này minh chứng cho mặt nhạy cảm, dễ tổn thương nơi con người có bề ngoài góc cạnh, xù xì, đáng dấp nghệ sĩ phong trần kia...

Em đọc văn Cô đã lâu, sau này đọc nhiều hơn nhờ Facebook... cũng vừa đủ để em biết về Cô qua những trang viết thật về đời sống, tình cảm... dữ dội, nhiều cung bậc cảm xúc còn hơn cả tiểu thuyết.

Em học được rất nhiều điều từ các trang sách ấy. Về kiến thức thì cả một kho Văn Chương, Âm Nhạc đến Xã Hội. Chữ nghĩa Cô thể hiện sự Rõ Ràng, Chân Thật, Đàng Hoàng, Minh Triết... từ trong suy nghĩ ra đến ngoài hành động. Nhưng trên hết là em ngưỡng mộ tính Minh Bạch (đến ngõ ngàng, phát sợ khi Cô bình thản kể chuyện đời mình), tính Khoan Dung nhẹ nhàng đến lạ lùng hư ảo (rõ nét trong các bài viết những năm gần đây dù trong văn phong tưởng chừng như thấy phũ phàng đôi lúc).

Em cảm động và cảm ơn Cô đã viết và bỏ công gửi cho học trò cũ đọc và ôn lại lịch sử, địa lý nước nhà. Những bài viết thật bổ ích, giúp hiểu rõ và yêu quý quê hương nhiều hơn.

Em vẫn là cậu bé ngày nào, ngóng chờ đọc truyện Cô để tìm niềm an ủi trong đời sống tinh thần, và học thêm từ người Thầy ngày xưa

về nhiều thứ trong cõi ta bà này, mà chẳng cần phải dùng đến phấn trắng, bảng đen. Mong Cô được an vui, khỏe mạnh để tiếp tục sứ mệnh của đời mình, thưa Cô Thu Vân!

*

* *

Buồn! Và thẫn thờ!

Tâm trạng này kéo dài cho đến khi đã ngưng bài viết, hồi lâu lắm, trong buổi tối ngày 2 tháng 11 kỳ lạ, mùa thu đang bắt đầu ở Cali.

(Hết đoạn 4).

[]

Trần Thị Bông Giáy

*(Bài viết xong tại San Jose, 11:00 khuya
thứ Bảy Nov. 2/2019)*

**/ Đọc lại sáng July 8/2021 lúc 11:28 trưa.*

*Gần hai năm trôi qua, đọc bài viết, càng thấy
buồn hơn khi mà ngày 2 tháng 11 năm 2019
hôm đó là LẦN CUỐI CÙNG hai đứa con còn
trò chuyện với nhau.*

*Giá như được trở lại buổi ấy, tôi BIẾT mình sẽ
có cách làm đẹp hơn cho tất cả mọi người ở
những tháng ngày tiếp nối đi sau! Ước gì!*

[]